

Kunst en economie

. Zo op het eerste gezicht hebben kunst en economie weinig met elkaar te maken. Materiële behoeftenbevrediging staat centraal in de economie, terwijl kunst juist appelleert aan immateriële waarden. Ondanks deze tegenstelling zijn er wel degelijk raakvlakken. Economische analyses kunnen ook hun toepassing vinden op het terrein van de kunst. Een overtuigend bewijs hiervan levert het recent verschenen boekje *De Nachtwacht in het donker*¹ van de Leuvense hoogleraar De Grauwe. Het hoofdthema van dit werk is de vraag hoe het economische stelsel de ontplooiingskansen van de kunstenaar kan bevorderen. De Grauwe werkt dit uit aan de hand van beschouwingen over de werking van het marktmechanisme in de kunst, argumenten voor overheidsingrijpen, een bespreking van de voor- en nadelen van commercialisering van de kunst en de effecten van het gevoerde kunstbeleid.

In een economische analyse kan men kunst zien als een bedrijfstak. Aan de aanbodzijde is er de individuele kunstenaar of een collectief van kunstenaars als producent. Deze zal moeten concurreren met andere aanbieders voor het verkrijgen van waardering door de consument, die qua tijd en inkomen over beperkte middelen beschikt. In de strijd om de gunst van de consument zal de kunstenaar ook samenwerkingsverbanden zoeken om gezamenlijk artistieke hoogtepunten tot stand te brengen. De Grauwe is een overtuigd aanhanger van de stelling dat het samenspel van concurrentie en samenwerking voor de dynamiek zorgt die kunstenaars tot betere prestaties inspireert en tot artistieke vernieuwingen leidt. Voor historische voorbeelden verwijst hij naar het boek *Kunst, macht en mecenaat* van B. Kempers. Volgens deze auteur speelde concurrentie van mecenassen en kunstenaars in de bloeiperiode van de Italiaanse en Nederlandse schilderkunst een fundamentele rol in de creatieve ontplooiing van de schilders.

Het beroep op schaarse middelen dat de produktie van kunst doet, maakt de aanwezigheid van een adequaat selectiemechanisme wenselijk. In het marktmodel fungeert de prijs als indicator voor de waardering van de consument voor kunststuitingen. Pas als mensen iets waardevol vinden, zullen zij bereid zijn een deel van hun inkomen aan kunst te besteden. Dit vrije-marktmodel heeft volgens De Grauwe tot een ongekende democratisering van de kunst bijgedragen. Literatuur en muziek zijn niet langer uitsluitend beschikbaar voor de rijken. De prijs van een boek, plaat of compact disc is zo laag geworden dat grote groepen van de bevolking de mogelijkheid hebben hiervan te genieten. Het is echter de vraag of deze grotere beschikbaarheid direct het gevolg is van het marktmechanisme. Denkbaar is dat in een stelsel van centrale planning meer middelen beschikbaar worden gesteld voor kunst dan in een vrije-markteconomie. Sommige kunstuitingen in Oost-Europa staan in elk geval op een zeer hoog peil.

Ondanks zijn grote sympathie voor het marktmechanisme signaleert De Grauwe in zijn boek ook een aantal nadelen van dit ordeningsprincipe. Zo zijn het vooral de consumenten met hogere inkomens die de waarde van kunst bepalen. Zij kunnen meer geld besteden aan de zaken die zij waardevol vinden waardoor de verdeling van middelen hun voorkeuren zal weerspiegelen. Een ander probleem vormt het collectieve karakter van sommige kunstgoederen. Deze zijn niet goed individualiseerbaar, iedereen kan ervan genieten. Hoewel prijs-

heffing dan onmogelijk is, worden deze goederen door veel mensen wel degelijk gewaardeerd. Zonder overheidsingrijpen zal van deze goederen een suboptimale hoeveelheid beschikbaar zijn.

Veel kunstliefhebbers hebben problemen met de toenemende commercialisering van de kunst. Zij vrezen dat een ongestoorde werking van het marktmechanisme schadelijke gevolgen kan hebben voor het artistieke niveau en dat de consument onvoldoende geld over heeft om op zich waardevolle kunstvormen in stand te houden. Hoewel deze bezorgdheid niet ongegrond is, zijn er ook positieve kanten aan commercialisering. Zo is de Rotterdamse Schouwburg onlangs overgegaan tot het uitgeven van obligaties onder de marktrente om het aantrekken van grote buitenlandse produkties te kunnen financieren. Met deze innovatieve vorm van kunstfinanciering hoopt de schouwburg een bijdrage te leveren aan de culturele opbloei van Rotterdam. Een meer verspreide vorm van financiering is kunstsporing door ondernemingen. Anders dan de traditionele mecenassensponsoring is kunstsporing niet uit liefde voor de kunst, maar als middel ten dienste van publicitaire doeleinden. Ter versterking van hun 'corporate image' zien vele ondernemingen hun naam graag verbonden aan prestigieuze kunstprojecten. Grote tentoonstellingen als die van Van Gogh zijn zonder financiële steun van het bedrijfsleven niet te realiseren.

De gebrekkige stimulering van artistieke vernieuwing, het weerspiegelen van de voorkeuren van de hogere inkomens, het probleem van collectieve goederen en de vrees dat door commercialisering bepaalde kunstvormen ten onrechte in de verdrinking komen, kunnen argumenten zijn voor overheidsingrijpen. De vraag is dan natuurlijk of de overheid het beter kan dan de markt. Het probleem is dat de overheid niet over een adequaat selectiemechanisme beschikt om te bepalen welke kunstenaars wel en welke niet op overheidssteun kunnen rekenen. Commissies van deskundigen kan men dit niet toevertrouwen. De waardering van kunst berust vooral op een subjectief oordeel waarvoor geen objectieve maatstaf beschikbaar is. Daarnaast is een bezwaar van subsidiëring dat de kunstenaar verder verwijderd raakt van het publiek. Het gevaar bestaat dat de kunstenaar zich uitsluitend gaat richten op de criteria van subsidiegevers en zich voorgoed uit de markt prijst.

Over de effecten van het gevoerde kunstbeleid is De Grauwe tamelijk negatief. Het blijkt dat de overheid er niet in slaagt om door subsidiëring de consumptie van kunst door lagere inkomensgroepen te bevorderen. Subsidies komen vooral terecht bij kunstvormen waaraan de intellectuele elite belang hecht. De Grauwe pleit daarom voor het uitdelen van 'kunstcheques'. Met deze cheques kan dan de toegang tot theater, opera of museum betaald worden. Een aardige gedachte, die enkele bezwaren van subsidiëring wegneemt. Zij gaat echter wel uit van de veronderstelling dat kunst een 'merit good' is, waarvan de produktie achterblijft bij de gewenste hoeveelheid en derhalve actieve ondersteuning behoeft. Dit is meer een politieke keuze dan een op economische gronden te rechtvaardigen uitgangspunt.

A.J. Wolters

1. P. de Grauwe, *De Nachtwacht in het donker, over kunst en economie*, Lannoo, Tielt, 1990.